

A transzformatív megállapodások részvételi arányának értékelése az Illinois Egyetemen

Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements at the University of Illinois

Hoczopán Szabolcs
szabolcs.hoczopan@ek.szte.hu
SZTE Klebelsberg Könyvtár
tartalomszolgáltató könyvtáros

Beérkezett: 2025.08.25.

Elfogadva: 2025.08.25.

Publikálva: 2025.12.22.

Cite as / Így hivatkozd: Hoczopán, Sz. (2025) A transzformatív megállapodások részvételi arányának értékelése az Illinois Egyetemen / Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements at the University of Illinois, Central European Library and Information Science Review (CELISR), 2(4), p. 498–501.

Tracy, D. G, Budd, E. A., Teper, T. H. (2025) Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements, Library Resources & Technical Services, 69(1). <https://doi.org/10.5860/lrts.69n1.8184>

1. Bevezetés

A Library Resources & Technical Services folyóiratban három könyvtároskolléga, Daniel G. Tracy, Elizabeth A. Budd és Thomas H. Teper tollából megjelent, Assessing Opt-In Rates for Transformative Agreements című cikkéről referálok a magyar könyvtársszakmának, illetve megosztom a meglátásaimat is.

Az Illinois-i Urbana-Champaign Egyetem a Big Ten Academic Alliance (BTAA) konzorcium tagjaként kísérleti jellegű transzformatív megállapodásokat kötött a Cambridge University Press-szel a 2021. és 2022. évekre, illetve a Wiley Blackwell kiadóval a 2022. februártól decemberig tartó időszakra.

Mindkét megállapodás „Read and Publish” típusú volt, vagyis biztosították az intézményi hozzáférést az összes folyóirathoz, valamint egy meghatározott számú, teljes APC-mentességet a levelező szerzők¹ elfogadott Open Access (OA) cikkeire. A szerzők szabadon választhattak, hogy élnek-e ezzel a lehetőséggel, de a választási folyamat (opt-in / opt-out) technikai megvalósítása és utólagos módosításának lehetősége kiadónként eltérő volt (Szegedi Egyetem Klebelsberg Könyvtár és Levéltár, 2025).

Az Illinois-i Urbana-Champaign Egyetemnek ez volt az első két igazi, kiadói szintű Read and Publish szerződése, így érthető, hogy szeretnék tapasztalataikat minél hamarabb (habár véleményem szerint kissé elhamarkodottan) megosztani.

2. Módszertan

A kutatáshoz az Illinois-i Urbana-Champaign Egyetem szerzői által a Cambridge (2021–2022) és Wiley (2022) folyóiratokban megjelent publikációkat vizsgálták, amihez összehasonlító Open Access publikálási adatokat gyűjtöttek a korábbi évekből. A Cambridge esetében a 2019–2020 évekből, a Wiley esetében a 2019–2021 évekből.

Adatokat a következő forrásokból származtak:

- Kiadói adatszolgáltatás: Mindkét kiadó listát biztosított azokról a cikkekről, amelyeknél a levelező szerző számára elérhető volt a transzformatív megállapodás nyújtotta OA-lehetőség, és ezen a listán jelezték is, hogy a szerző

élt-e ezzel (opt-in) vagy sem (opt-out). A kiadók lehetőséget biztosítottak utólagos opt-in döntésre is, valamint a kutatók felkeresték azokat a szerzőket, akik eredetileg nem éltek a lehetőséggel, hogy tudnak-e a szerződésről.

- Kiegészítő információk: A szerzők kiegészítették az adatokat az illetékes levelező szerző intézeti egységére (kar, tanszék) és beosztására (hallgató, adjunktus, professzor, kutató) vonatkozó nyilvános adatokkal.
- Helyi kutatói adatbázis: Az Illinois Egyetem Pure alapú Illinois Experts nyilvános CRIS rendszeréből ellenőrizték és egészítették ki az adatokat. Ez a rendszer segítette a kiadói listák esetleges hiányosságainak pótlásában.

3. Kérdések és válaszok

A kapott adatokat különböző szempontok szerint elemezték. Az alábbi három kérdésre keresték a választ:

1. *Milyen arányban éltek a kutatók az OA-publikálás lehetőségével a két megállapodás keretében?*
2. *Van-e különbség az opt-in arányokban a különböző tudományterületek és a szerzők beosztása (pl. professzor, hallgató) szerint?*
3. *Hogyan változott az OA-publikációk aránya a megállapodások hatására az egyetemen?*
4. *Milyen közvetett hatása volt a konzorciumi tagságnak az OA-cikkek arányára, különösen, ha a levelező szerző más konzorciumi tagintézményhez tartozott?*

Eredmények

3.1

A Cambridge University Press kétéves szerződésének esetén a 71 publikációból 56 jelent meg Open Access kiadványként, ami 79%-os részvételi arányt jelent. Ez az arány az első évben 66% volt, a második évre 92%-ra nőtt.

A Wiley Blackwellnél elfogadott 180 publikációból 156 jelent meg nyílt hozzáféréssel, a részvételi, opt-in arány 87% volt.

Az adatok nem mutattak egyértelmű különbségeket tudományterületek szerint. Még a bölcsészeti területeken is – ahol a közhiedelem szerint nagyobb a szkepticizmus a nyílt hozzáféréssel kapcsolatban – részvételi arány elérte a 70–80%-ot. A referátum szerzőjének saját tapasztalataival viszont egybevág a kevés kivétel egyike, vagyis hogy a matematikai tanszék egyáltalán nem élt a Read and Publish nyújtotta lehetőséggel.

Természetesen a mintavétel a tanszéki szinten már végképp nem tekinthető reprezentatívnak. A vizsgálat alapján a karrierfázis sem befolyásolta jelentősen a döntést. A doktoranduszok, fiatal oktatók és a professzorok is hasonló, 80%-os arányban éltek az opcionális OA-lehetőséggel. Az adatok nem támasztják alá azt a feltételezést, hogy a fiatal kutatók bátrabbak lennének az OA-publikálással kapcsolatban, vagy hogy a szenior kutatók konzervatívabbak lennének. Sőt, a Wiley-féle publikációk esetén kimutatható, hogy az adjunktusok nagyobb lelkesedéssel éltek a lehetőséggel, mint a PhD-hallgatók.

Valójában az figyelhető meg, hogy ha rangos folyóiratok térnek át a hibrid modellre, és a szerzőnek nem kell fizetnie a nyílt hozzáféréstért, a kutatók általában szívesen élnek az OA-lehetőséggel.

„A vizsgálat alapján a karrierfázis sem befolyásolta jelentősen a döntést.”

¹ A levelező szerző (corresponding author) az a kutató, aki publikálás során elsődlegesen felelős a kézirattal kapcsolatos kiadói kommunikációért. A levelező szerző affiliációja alapján lesz intézményhez rendelve a publikáció.

3.2

A CUP esetében az OA-cikkek aránya 2019-ben még csak 10% alatt volt az egyéni és eseti APC-megfizetéseknek köszönhetően. 2022-re ez az arány, a Read and Publish szerződésnek köszönhetően már 79%-ra nőtt. A Wiley kiadó esetében a 2021-es év 15%-os OA-publikációs arány a 2022-es évre, vagyis a szerződés megkötését követően, 56%-ra emelkedett.

3.3

A cikkeket három csoportra osztották:

- az Illinois Egyetem levelező szerzői által beküldött cikkek,
- más konzorciumi tagintézmények levelező szerzői által beküldött cikkek, ahol egy illinois-i is közreműködött,
- nem BTAA konzorcium-tagintézmények által benyújtott cikkek illinois-i társszerzővel.

A csoportok alapján vizsgálták, hogy mekkora arányban jelentek meg OA-formában a vizsgált publikációk.

A konzorciumi tagság közvetlenül valamelyest növelte az illinois-i Open Access publikációk számát, mivel több publikációban a levelező szerző más BTAA konzorciumi intézményhez tartozott, akik éltek a Read and Publish nyújtotta lehetőségekkel. Azonban ez a konzorciumi hatás nem volt számottevő. A BTAA konzorciumi szerződéseknek hála az Illinois Egyetem publikációinak mindössze 4–5%-át érintette és lett nyílt hozzáférésű, annak köszönhetően, hogy a levelező szerző egy másik konzorciumi tagintézménybe affiliált és élni tudott a helyi Read and Publish lehetőségekkel.

4. Hibák a felmérésben

Intézményi szinten érdekes eredményeket hozott a kutatás, különösen a tanszéki, tudományterületi bontás vall komoly alaposágra és cáfolt meg néhány, a nyílt hozzáféréssel kapcsolatos közhiedelmet. Azonban a szerzők is élnek némi önkritikával munkájukat tekintve. A tanulmány fő korlátja, hogy csak két kiadót és egyetlen intézményt vizsgál, korlátozott, szűk időtartamban. A Read and Publish szerződések elindulásakor, habár még kevés kiadónál volt elérhető, sokan nekifogtak az elemzéseknek limitált adatokkal, hiszen mindenki kíváncsi volt az új szerződési forma hatékonyságára (Marques, M., Stone, G., 2020).

Az eredmények helyi szinten a megállapodások sikerét mutatták, és a konzorciumon belül is fontos hatásokat sugalltak, különösen a társszerzős publikációk esetében, ebből szélesebb körű összefüggéseket nem tudtak levonni, mint teszük azt például egy későbbi cikkükben a Regina Egyetem könyvtárosai (Baker, C., Langham-Putrow, A., Riegelman, A., 2024) vagy Sütő Péter (2020), az EISZ egykori munkatársa.

Érdekes lett volna konzorciumi szinten vizsgálni az adatokat, hiszen ezek alapján szolgáló publikációs listákat ugyanúgy megkapták volna a kiadótól, és tudományterületi bontást alkalmazhattak volna.

Az intézményen belüli konzorciumi hatás vizsgálata (3. kérdés) viszont kifejezetten ötletes és előremutató.

A Wiley-szerződés esetében a nem egészen egy év bevezetés és vizsgált időtartam tulajdonképpen nem alkalmas tendenciák megfigyelésére. Magam részéről szkeptikus vagyok, hogy olyan módon elő tudták volna készíteni a szerződés „érkezését”, hogy a kutatók várták volna vagy tudatosan készültek volna rá.

„A tanulmány fő korlátja, hogy csak két kiadót és egyetlen intézményt vizsgál, korlátozott, szűk időtartamban.”

A Cambridge konzorcium második éve ilyen szempontból már értékelhetőbb, hiszen addigra a kutatók már nyilvánvalóan tervezhettek a szerződés nyújtotta lehetőségekkel és a folyamatosságával.

Kétségkívül szükség van valamilyen összehasonlítási alapra a megszületett szerződések hatásának mérésére, abból viszont nem sok minden derül ki számomra, hogy a R&P szerződést megelőző években, a szerzők által megfizetett listaáras APC-k mennyiségét hasonlítják össze a későbbi, nagy kapacitású R&P szerződések biztosította Open Access publikációs számokkal. Úgy vélem, hogy az almát az almával összehasonlítási elv így némileg sérül.

Kihagyott lehetőségnek érzem, hogy a felmérést nem toldották meg egy további kérdéssel, miszerint aki nem akart élni az Open Access lehetőséggel, az miért döntött így. Konzorciumszintű elemzések során nyilván nehéz lenne egy ilyen jellegű kérdésre választ kapni, de pont itt lehetett volna kiaknázni az intézményi felmérés legnagyobb előnyét, hogy a szerzők valamilyen szinten megszólíthatók. Félték, hogy esetleg magukra vesznek valamilyen költséget? Elvből ellenzik a hibrid Gold OA-t? Nem is tűnt fel nekik a konzorciális OA-lehetőség? A részvételi arányok tudatos javítása – például célzott tájékoztatók megtartásával – csak akkor képzelhető el, ha tisztában vagyunk az okokkal. Személy szerint engem ezek az okok érdekeltek volna leginkább, lehetőleg tanszéki, tudományterületi bontásban.

5. Összegzés

A tanulmány világos és jól dokumentált, saját szintjén egyértelmű eredményeket mutat fel, de a kutatás validitását korlátozza az egyetem- és kiadós-specifikus fókusz, valamint a workflow-különbségek, amelyek befolyásolták az opt-in arányokat. Emellett hiányzik a publikálási döntések mögöttes motivációinak és a diszciplináris különbségeknek a mélyebb vizsgálata, ami megnehezíti a hosszú távú következtetések levonását a Read and Publish szerződések hatásáról.

„Kihagyott lehetőségnek érzem, hogy a felmérést nem toldották meg egy további kérdéssel, miszerint aki nem akart élni az Open Access lehetőséggel, az miért döntött így.”

Felhasznált és ajánlott források

Bakker, C., Langham-Putrow, A., Riegelman, A. (2024) *The Impact of Transformative Agreements on Publication Patterns: An Analysis Based on Agreements from the ESAC Registry*, *International Journal of Librarianship*, 8(4), p. 67–96. <https://doi.org/10.23974/ijol.2024.vol8.4.341>

Marques, M., Stone, G. (2020) *Transitioning to Open Access: An Evaluation of the UK Springer Compact Agreement Pilot 2016–2018*, *College & Research Libraries*, 81(6), p. 913–957. <https://doi.org/10.5860/crl.81.6.913>

Sütő, P. (2020) *Az EISZ open access szerződéseinek gyakorlati tapasztalatai*. In: NETWORKSHOP 2020, Budapest, Hungary. <https://doi.org/10.31915/NWS.2020.6>

Szegedi Egyetem Klebelsberg Könyvtár és Levéltár (2025) *Szerzői Eszköztár. Read and Publish tudnivalók*. Elérhető: <https://szerzoknek.ek.szte.hu/read-and-publish-tudnivalok/> (Utolsó elérés: 2025. 07. 25.)